

производительности и предоставление возможностей для интеллектуального и нравственного развития всех личностей.

Ключевые слова: мультикультурное образование, культурное многообразие, диалог культур, толерантность, культурный плюрализм.

Kovalynska I.V.

CULTURE IN THE CONEXT OF MULTICULTURAL SOCIETY

Topic of the article concerns the concept of culture. The article focuses on peculiarities of culture in a multicultural society. At the beginning the author describes different approaches of scientists to defining culture, paying a special attention to the definition given by F. Dervin who states that culture in a multicultural society is not static, it can absorb new patterns and evolve. Culture is described as a social characteristics of a person which influences his/her approach to life, way of thinking etc. The author also points out that global society today is multicultural, and the concept "culture" does not correspond to the idea of global multiculturalism so some scientists use the concept of cultural genesis. In a pluralistic society is it important to define requirements to the teacher as he/she is the facilitator of culture and supporter of a multicultural approach to teaching. The author underlines that not all the teachers nowadays realize the importance of multiculturalism in teaching. She points out the requirements of the European Union to the personality of a teacher who should learn to organize the co-operation of students which is free of conflicts, productively solve problems, learn to communicate with representatives of other cultures, enrich their own horizons and world outlook thanks to new knowledge about different cultures.

Key words: multicultural education, cultural diversity, dialogue of cultures, tolerance, cultural pluralism.

Подано до редакції 05.12.2018.

УДК 37.04

© 2018

Самойленко О.А.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ АНДРАГОГА ЯК ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У статті узагальнено теоретичні положення щодо професійної компетентності андрагога як фахівця у галузі освіти дорослих. Охарактеризовано основні її складові – методична, спеціальна (андрагогічна), соціально-психологічна, диференційно-психологічна, рефлексивна та індивідуально-особистісна компетентності. Андрагог повинен володіти спеціальними професійними знаннями, теоріями і технологіями навчання дорослих; вміннями і навичками у разі потреби перебудувати свою професійну діяльність відповідно до освітніх потреб дорослих, систематичного підвищення своєї професійної компетентності; організаторськими та комунікативними здібностями.

Ключові слова: освіта дорослих, дорослий учень, андрагог, професійна компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальність питання про професійну компетентність андрагога як фахівця в галузі освіти дорослих позначається зростанням соціальної значущості в суспільстві освіти впродовж життя, ролі андрагогії як наукового напрямку в системі педагогічного знання, запитами науки і практики щодо необхідності професійної перепідготовки дорослих та ін. У відповідь на суспільні запити та пропозицію МОН України (лист № 1/12-2537 від 13.03.2018) до Класифікатора професій було внесено нову назву професії «Андрогог» з кодом 2359.2 (професійне угруповання «Інші професіонали в галузі навчання»).

З визначенням андрагогії як самостійного напрямку педагогічної теорії і практики, утворилася нова область професійної діяльності – андрагогічна, у якій провідним суб'єктом виступає викладач, котрий працює з дорослими учнями. У зв'язку з цим, набуває актуальності як розуміння особливостей цієї новочасної професії, так і окреслення складових професійної компетентності андрагога.

Авторитетний фахівець в області андрагогії К. Хойтен зазначає: «Нове навчання дорослих знаходиться на шляху перетворення у незалежну професію, яка має повне право на існування. До того ж потреба у розвитку дорослих і, у зв'язку з цим, у педагогах для дорослих буде постійно зростати. У промисловості та інших організаціях ця необхідність давно відчувається, так само як і складності у підборі відповідних методів навчання для дорослих. Однак ця нова професія потребує понятійного та методичного визначення, глибокого розуміння процесу навчання дорослих і його відмінностей від навчання дитини» [6, с. 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Окремі аспекти компетентнісного підходу в професійній освіті досліджують українські вчені: І. Бех, О. Дубасенюк, Г. Кошонько, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, Є. Павлюк та ін. У роботах цих авторів компетентність пов'язується з рівнем освіченості фахівця і його загальнокультурною компетентністю, а також розглядається як складна система, що включає знання, уміння, навички та професійно-важливі якості спеціаліста.

Проте до цих пір не існує комплексного дослідження професійної компетентності андрагога, вітчизняні науковці здебільшого вивчають лише андрагогічні підходи у підготовці фахівців у галузі освіти дорослих.

Зарубіжні дослідники мають ґрунтовніші напрацювання щодо професійної компетентності андрагога (П. Джарвіс, М. Ноулз, К. Хойтен, П. Фрейре та ін.), що не дивно, адже освіта дорослих у європейських країнах інтенсивно розвивається вже з другої половини ХХ століття. Крім того, у 1997 році на 5-тій Міжнародній конференції з освіти дорослих у Гамбурзі зазначалось, що статус педагога дорослих є однією із «забутих

ключових проблем», що чекає негайного вирішення, та підкреслювалося, що ефективність цієї галузі освіти залежить від підготовки добре інформованих, кваліфікованих, відданих своїй справі педагогів для дорослих.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у обґрунтуванні складових професійної компетентності андрагога як фахівця у галузі освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження... Відповідаючи на питання, хто такий андрагог, зауважимо, що це не стільки фахівець, який безпосередньо працює в освітніх установах для дорослих (інститутах підвищення кваліфікації, вечірніх школах, різного роду курсах та ін.), а більше спеціаліст, здатний впливати на освіту дорослого. Андрагогом може бути і керівник установи, і працівник культури, соціальний працівник, організатор дозвілля, менеджер сфери туризму, лікар, юрист та ін. Потенціал співвіднесення діяльності цих фахівців з її андрагогічною функцією приховується у усвідомленому включенні у процес освіти дорослих, з якими вони професійно пов'язані; у визначенні кола інформації, необхідної для надання допомоги дорослим (до прикладу у діагностиці їх індивідуальних можливостей, у покращенні їх соціального самопочуття та ін.).

Професійна діяльність андрагога полягає у навчанні, консультуванні, наданні соціальної допомоги та виконанні організаційно-управлінських функцій у середовищі дорослих людей.

Сучасна українська дослідниця Л. Лук'янова обґрунтовує необхідність формування у андрагога інтегрально-рольової позиції, яка реалізується у трьох складових:

1) предметно-змістовій (теоретичне обґрунтування й відбір змісту навчальної інформації, спрямованої на особистісний і професійний розвиток, створення умов для її свідомого сприйняття з подальшим використанням на практиці) ;

2) проектувально-технологічній (відбір і структурування змісту, форм спільної діяльності, розробка навчального плану, технологій реалізації програм підготовки, індивідуального просування);

3) організаційно-діагностувальній (забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі, визначення особистісних потреб, можливостей розвитку дорослого учня з урахуванням його індивідуальних досягнень) [2].

Така інтегрально-рольова позиція фахівця в галузі освіти дорослих, вимагає від андрагога особливих, певним чином пов'язаних наборів умінь, здатності ставати на позицію фасилітатора, який створює умови для самокерованого навчання дорослого.

Для здійснення своєї діяльності андрагог повинен мати відповідну професійну компетентності. тобто системою умінь, знань, навичок, особистісних якостей і ціннісних орієнтацій, які необхідні фахівцю для реалізації своїх компетенцій. Поняття "професійна компетентність" у психолого-педагогічній літературі трактується як: сукупність знань, умінь і навичок, що визначають результативність праці; єдність теоретичної та практичної підготовки студентів; поєднання знань із професійно значущими особистісними якостями; система знань та вмінь педагога, що виявляється при вирішенні на практиці професійно-педагогічних завдань; система знань та вмінь, на основі яких формується творчий потенціал учителя та будується його діяльність [4].

У визначенні змісту професійної компетентності Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (IBSTPI) розглядає поняття «компетентність» як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття «компетентність» вміщує також знання, навички, відношення, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професії або діяльності.

В рамках професійної стратифікації суспільства професійна компетентність розглядається як професійне покликання, професійний обов'язок, що формується в єдності стилю життя, професії та освіти.

Джон Равен визначає категорію компетентності як здатність людини, яка необхідна для виконання конкретної дії в певній галузі діяльності, яка поєднує в собі знання, навички, способи мислення і готовність нести відповідальність за свої вчинки.

Відповідно до Д. Дьюї, М. Мід, П. Сорокіна, У. Уоллера, К. Юнга професійна компетентність є засобом пристосування до середовища, оскільки професія творить людину відповідно до свого образу та подоби, визначаючи її інтереси, переконання, смаки, прагнення, бажання; формує загальні інтереси, подібності у індивідів, що займаються однією справою.

Д. Прістлі, Л. Томпсон визначають професійну компетентність як систематизовану сукупність знань, високих моральних норм і професійного кодексу [1].

На думку М. Фіцулі [5], професійну компетентність фахівця визначають ціннісні орієнтації, мотиви його діяльності, розуміння себе та навколишнього світу, сталі взаємини з людьми, здатність до розвитку свого творчого потенціалу.

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо питання змісту професійної компетентності андрагога, виходячи із специфіки його професійної діяльності – організатора і менеджера процесу отримання знань дорослим учнем.

На думку Л. Лук'янової, професійну компетентність андрагога складають методологічні знання, психолого-педагогічні знання про дорослу людину, загальнокультурні знання і уміння, теоретико-технологічні знання щодо активних методів і форм навчання дорослих, методичні знання, практико-технологічні знання й організаторські уміння, проєктувальні знання і вміння [Error! Reference source not found.].

Відповідно до цього, андрагог повинен володіти спеціальними професійними *знаннями* (андрагогічними, психолого-педагогічними щодо особливостей розвитку дорослих; загальнокультурними про соціальну, дозвілєву, побутову діяльність дорослих та ін.), *теоріями і технологіями* навчання дорослих; *вміннями і навичками* у разі потреби перебудувати свою професійну діяльність відповідно до освітніх потреб дорослих, систематичного підвищення своєї професійної компетентності; *організаторськими* (специфічно орієнтованими на побудову освітнього процесу з дорослими) та *комунікативними* (взаємодія з дорослими на рівні партнерства у процесі освітньої діяльності) *здібностями*.

Навчання дорослих більш складний процес, ніж навчання дітей. Тому андрагогіка переконує, що цей процес повинен бути організований особливим чином, що вимагає від андрагога наявності не тільки професійно-предметної компетентності, а й особливих умінь будувати освітню взаємодію з дорослим. Положення андрагогіки необхідно враховувати при проєктуванні, організації та здійсненні пізнавальної діяльності дорослого учня. Багато дослідників (С. Змеєв, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, О. Огієнко, Н. Сидорчук та ін.) відзначають, що особливості дорослих учнів, необхідність врахування і поступового розширення у навчанні їхніх потреб, інтересів, досвіду вимагають від фахівця у галузі освіти дорослих спеціальної андрагогічної компетентності.

Сутність та основні компоненти андрагогічної компетентності фахівця у галузі освіти дорослих ґрунтовно досліджено О. Огієнко, яка визначає її як інтеграцію професійних та особистісних якостей педагога, спрямовану на оволодіння знаннями та цілеспрямоване їх використання у прогнозуванні, плануванні та реалізації діяльності, що активізує андрагога на розвиток особистих здібностей, у прагненні до саморозвитку і самореалізації [3].

Відповідно, розвиток андрагогічної компетентності — це динамічний процес засвоєння та модернізації професійного досвіду, який призводить до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду та передбачає неперервний розвиток та самовдосконалення.

Як переконують результати наших досліджень, формування професійної компетентності фахівця у галузі освіти дорослих тісно пов'язано з формуванням його методичної, спеціальної (андрагогічної), соціально-психологічної, диференційно-психологічної, рефлексивної та індивідуально-особистісної компетентностей.

Методична компетентність включає:

здатність

- формулювати мету і переводити її в конкретне практичне завдання;
- використовувати отриману інформацію;
- окреслювати коло визначених освітньою програмою знань, умінь, навичок, способів діяльності;

вміння

- розробляти навчальні програми та навчально-методичне забезпечення для дорослих учнів;
- відбирати зміст навчання, важливий для дорослих,
- приводити навчальну діяльність у відповідність з наявним досвідом дорослих учнів.

Спеціальна (андрагогічна) компетентність містить:

- *знання* особливостей дорослого як суб'єкта освітньої діяльності з його правом на вибір змісту освіти;
- *розуміння* особливостей освіти дорослих, відмінностей між процесом навчання дітей і дорослих;
- *володіння* освітніми технологіями, адекватні особливостям позицій дорослих учнів (інтерактивними, імітаційно-моделюючими, проєктивними та ін.), методиками отримання зворотного зв'язку;
- *здатність* до взаємодії, заснованої на партнерській участі, вміння надавати формуючий вплив на дорослих, не виходячи за рамки партнерської співпраці з ними; оцінювати потенціал дорослих до просування у професійному та особистісному плані;
- *уміння* підтримувати успіх дорослих («евристичний оптимізм»); висувати проблеми, практично значущі для дорослих учнів, стимулювати рефлексивний підхід дорослих до власного досвіду через діалог з іншими; поєднувати формальні та неформальні підходи до навчання, створювати атмосферу співробітництва, відкритості;
- *реалізація* освітнього запиту дорослих учнів з урахуванням їх конкретного досвіду і системи значущих цінностей при одночасному прагненні до розвитку, поглиблення цього запиту і цінностей.

Соціально-психологічна компетентність — це:

- *знання* соціальної та практичної психології;
- *уміння* скласти психологічний портрет дорослого учня; враховувати соціально-психологічні особливості дорослої аудиторії; створювати спеціальні ситуації, які спонукають дорослих учнів до інтеграції зусиль для вирішення поставленого завдання; брати участь у груповій співпраці, здатність працювати на рівних;
- *навички* спілкування з різними людьми;

- *здатність* працювати в команді; створювати на занятті сприятливий для навчання емоційний клімат і відповідне навчально-просторове середовище; діалогової взаємодії усіх учасників освітнього процесу; проявляти доброзичливу зацікавленість в успіху навчання дорослих на занятті.

Диференційно-психологічна компетентність передбачає:

уміння

- діагностувати труднощі і запити дорослих, використовувати методи і прийоми роботи, найбільш еквівалентні для дорослих;

- індивідуалізувати навчальний процес на основі психологічних особливостей дорослих учнів;

- підвищувати здатності дорослих учнів до соціальної адаптації. до розвитку їх творчого потенціалу самореалізації особистості;

- стимулювати і відстежувати рівень пізнавальної мотивації дорослих протягом усього періоду навчання;

- працювати з різномірною, змішаною за складом аудиторією;

- пропонувати один і той же матеріал різними методами у відповідності до запитів дорослих.

Рефлексивна компетентність охоплює:

уміння

- аналізувати свою діяльність та вносити корективи до неї;

- робити висновки з отриманої оцінки заняття дорослими;

- аналізувати причини успіхів і невдач у спільній діяльності;

- володіти собою в конфліктних ситуаціях;

- звертатися до досвіду власного розвитку;

здатність

- виходити зі стресових ситуацій в умовах реального педагогічного процесу;

- бачити перспективи у роботі;

знання

- свої «сильних» і «слабких» сторін у педагогічній діяльності.

Індивідуально-особистісна компетентність складається з:

уміння

- викликати інтерес до власного досвіду, презентації образу успішної особистості і професіонала;

- самостійно підвищувати свою професійно-педагогічну, психологічну та методичну підготовку;

- організувати раціонально свою діяльність;

- *готовності* до професійного зростання,

здатність

- до індивідуального самозбереження, непідвладність «професійному старінню»;

- бути самим собою (автентичність та природність особистості);

- відкритості, толерантності, емпатії, творчості.

Щоб бути ефективною по відношенню до дорослих, навчальна взаємодія «андрагог –дорослий учень» повинна ґрунтуватися, на думку М. Хайден, на ключових андрагогічних принципах, які виходять з того, що усі дорослі [6]:

–автономні та самокеровані, тому їм необхідно надавати свободу у виборі напрямку розвитку;

–мають власний життєвий досвід і знання, які їм необхідно пов'язувати з новим знанням;

–орієнтовані на досягнення переслідуваних цілей і вирішення актуальних проблем, прагнучи знати, як і в чому отримувати нове знання може допомогти їм у досягненні цілей і вирішенні проблем;

– практичні: фокусуються на тих аспектах досліджуваного явища, які найбільш корисні для них, відповідають системі цінностей, сформованим уявленням і переконанням;

–вимагають врахування індивідуальних і вікових особливостей дорослих.

Висновки... Таким чином, сьогодні суспільству потрібна нова модель педагога –андрагог, здатного гнучко мислити і нестандартно діяти у динамічно змінюваному концептуальному полі сучасної освіти, яка формує унікальний досвід дорослого учня.

Професійна компетентність андрагога як фахівця у галузі освіти дорослих складається з методичної, спеціальної (андрагогічної), соціально-психологічної, диференційно-психологічної, рефлексивної та індивідуально-особистісної компетентностей.

Навчання дорослих має свою специфіку, обумовлену індивідуально-віковими особливостями розвитку дорослих. Тому навчальна взаємодія «андрагог –дорослий учень» повинна:

–вибудовуватися на логіці вписування, або «якоріння» нового знання в уже сформовану систему знань, формуючи зону найближчого і віддаленого розвитку;

бути

–діалогічною, припускаючи радикальний розвиток систем зворотних зв'язків між дорослим та андрагогом;

–інформаційно та операційно насиченою за рахунок озброєння дорослих учнів засобами і критеріями самостійного пошуку і оцінки інформаційних ресурсів;
–плюралістичною за своєю суттю, формуючи усвідомлене прийняття самої можливості альтернативних підходів і рішень і власне позиціонування у них,
–варіативною –давати можливість вибору дорослому найбільш оптимальних навчальних технологій.
До перспектив подальших досліджень відносимо проблему підготовки андрагогів в Україні та країнах Європейського Союзу.

Використана література:

1. Кошонько Г.А. Сутність та структура професійної компетентності педагога / Г.А. Кошонько // Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів : зб. наук. пр. – Житомир : ФОРМ Лексикон, 2016. – С. 30-37.
2. Лук'янова Л. Зміст інтегрально-рольової позиції педагога-андрагога у зарубіжній науковій думці [Електронний ресурс]. – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/OD_2013_7_29.pdf
3. Огієнко О.І. Андрагогічна компетентність педагога: традиції та інновації у зарубіжному досвіді / О.І. Огієнко // Освіта впродовж життя: вимоги часу. –Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. –2012. –С. 194-198.
4. Павлюк Є. Професійна компетентність як складова професійної діяльності майбутніх тренерів-викладачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/znpnarpv_ppn_2014_2_12.pdf
5. Фіцула М.М. Педагогіка [Текст] : навч. посібник для студ. вищих пед. закладів освіти / М.М. Фіцула. –Тернопіль : Навчальна книга –Богдан, 1997. –189 с.
6. Хойтен, К. Пробуждение воли: принципы и процессы в обучении взрослых: перевод с английского / Конрад ван Хойтен. – Киев : Наир, 2005. – 182 с.

Самойленко О.А.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ АНДРАГОГА КАК СПЕЦИАЛИСТА В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ

В статье обобщены теоретические положения о профессиональной компетентности андрагога как специалиста в области образования взрослых. Охарактеризованы основные ее составляющие - методическая, специальная (андрагогическая), социально-психологическая, дифференциально-психологическая, рефлексивная и индивидуально-личностная компетентности. Андрагог должен обладать специальными профессиональными знаниями, теориями и технологиями обучения взрослых; умениями и навыками в случае необходимости перестроить свою профессиональную деятельность в соответствии с образовательными потребностями взрослых, систематического повышения своей профессиональной компетентности; организаторскими и коммуникативными способностями.

Ключевые слова: образование взрослых, взрослый ученик, андрагог, профессиональная компетентность.

Samoilenko O.A.

PROFESSIONAL COMPETENCE OF ANDRAGOG AS A SPECIALIST IN THE FIELD OF ADULT EDUCATION

The article summarizes the theoretical positions regarding the professional competence of the andragog as a specialist in the field of adult education. The main components of it are characterized –methodical, special (andragogical), social-psychological, differential-psychological, reflexive and individual-personal competence. Andragog must have special professional knowledge (andragogical, psychological and pedagogical regarding the peculiarities of adult development, general cultural, about society, leisure, adult life activities, etc.), must know theories and technologies of adult education; must have skills and abilities, if necessary, to reconstruct their professional activities in accordance with the educational needs of adults, systematically increase their professional competence; organizational (specifically focused on constructing an educational process with adults) and communicative (interaction with adults at the partnership level in the educational process) abilities. It is substantiated that adult education has its own specificity, due to the individual-age peculiarities of adult development. Because of this there is educational interaction "andragog is an adult student". Therefore, the educational interaction "andragog –an adult student" should: be built on the logic of typing, or "anchoring" new knowledge in the already formed system of knowledge, forming a zone of the immediate and distant development; To be dialogical, assuming the radical development of feedback systems between adults and andragog; informationally and operationally rich at the expense of the equipment of adult pupils by means and criteria of independent search and evaluation of information resources; pluralistic in its essence, forming a conscious acceptance of the very possibility of alternative approaches and decisions and the actual positioning in them, the variational one –to give the opportunity to choose the most optimal educational technologies for the adult.

Key words: adult education, adult pupil, andragog, professional competence.